

aproximadament el que s'ha d'entendre quan m'expli-
caven a Madremanya (1964): «la *řúská* és part de fora
de l'escorça»: pel que digueren després sembla que
per *escorxa* entenen més aviat la pela interna de les
pannes bones del suro metxot, i *rusca* es deu referir
sobretot al pelegrí o a la part rugosa de tot suro; altrament
en aquest terme hi ha *Can Lleopard de les Rusques*,
i aquí potser ja no és tant això com les rotllanes
d'escorça de suro. Veg. també per a la *rusca* de l'ex-
plotació surera, *BDC XII*, 144.

D'això surten certs usos fraseològics figurats. A la
Costa Brava (no «Emp.» *AlcM*) *rusca* o *tros de rusca*
per a persona esquerpa, poc amable, i per a cosa de
tacte aspre: «—Et porto un vestit d'aigua ---. --- un
capot que tenia un pes de plom, enquitranat per de-
fora, i per dedins d'un teixit més raspós que una *rusca*»,
Ruyra (El Rem de Trenta-quatre, Pinya de R II,
83) *Rusca* mall 'gana forta, gairebé fam' (*DAG*,
AlcM) «per dir que un duu *rusca*, que pateix fam, vos
dirà que en té tanta, que *se menjaría es ble des llum*»
(*BDLC XI*, 26; *XII*, 107), pròpiament seria 'sensació
de buidor', com l'espai buit que queda al mig de la
rotllana de rusca.

Pel que fa a *rusc* 'arna d'abelles', és el mot del cat-
central, però amb extensió limitada dins el territori
lingüístic, on li fan vasta concurrència *buc*, *tou*, *vaso*
i d'altres, amb gran extensió *ARNA*, article on es veu-
rà l'extensió de cada un d'ells (I, 395a27ss.) Literària-
ment afortunat *arna*, el mot central *rusc* no ho ha estat
menys (per bé que a penes figuren en els diccs. abans
del S. xx):¹ «Lo floviol, que plora y que senglota, /
de prompte puja a sa més alta nota: / com *rusc* al
trenc de dia, la dansa se remou / --- / los peus dels
sardanistes prenen ales / y al sol de l'alegria tota àni-
ma 's desclou», «Com dintre 'l *rusc* murmuriosa abe-
lla, / Gentil a orar se queda en la capella», *Can I*,
22c, 5a; «Desde un casal decaygut li diuen les auren-
tes: / —Veniu-hi, que us farem lloc / --- / Abe-
lletes d'or del cel: / en eix *rusc* qui us eixamena?»
Verd (La Fugida a Egipte, O. C. Pop. XI, 57).

Sobre l'origen de *rusca*, res tan important com no-
tar l'àrea del mot. En terra hispànica és un mot del cat-
del NE, quasi només des del Llobregat cap allà, en-
cara que reaparegui en una petita zona de Tortosa i
Ports, i n'hi ha alguns derivats o aplicacions translati-
cies a Aragó i a Mallorca, ben cert per difusió des del
cat. central.

Dellà dels Pirineus, en oc, on ja apareix des del se-
gle XII o XIII, ha restat sempre arrelat en tot el domi-
ni (menys la majoria del gascó) i en el francoprovençal,
sobretot de Suïssa i Aosta. En el domini d'oil ja
havia desaparegut a l'E. Mj, però hi va deixar diversos
derivats, més o menys segurs i no tots poc impor-
tants (*FEW x*, b', 583a18ss.-564a40), però sobretot el
nom francès del 'rusc', allà amb la mateixa forma de
femení, *rusche*, primer *rusche*, que ja s'hi troba des de
princ. S. XIII (en un poema normand; en el *Roman
d' I Rose* de 1270 etc.)

Més enllà dels Alps, el femení *rusca* per a 'escor-
ça' s'estén per l'alta Itàlia, on és, però, un mot del

Piemont i Lombardia (fins al Ticino) —veg. *REW*,
7456; *FEW*, 584b5ss.—, i, almenys en certs sentits de-
rivats, a Gènova, a l'Engadina i en zones alamàniques
(*FEW*, 584b24, 585a7), però a Itàlia, si bé pel Sud i
illes, es troba bastant ací i allà, sembla ser allí pertot
un intrús portat per colònies gallo-italianes, provençal-
sals i catalanes; en particular podem estar bastant se-
gurs que el logud *ruska*, *ruška*, i campid *rusku*, *ar-
rusku* 'segona escorça de l'alzina surera' (MLWagner,
ASNSL cxxxv, 116) són manlleus del català, portats
allà per la gent d'Emp, Ross i Tarr. que es lliuraren
a explotar les grans suredes de l'illa dominada pels
monarques catalans

Es tracta, doncs, d'una àrea típicament gallo-romà-
nica. En llatí *rusca* no apareix fins a la vida de St Lu-
pícinus, abat del Franc-Comtat, datable del S. IX (Ant.
Thomas, *Rom xxxvii*, 120) o bé VIII-IX (*FEW*, no-
ta 19), que ens conta com l'eremita es defensava del
fred jaient dins una espècie de brossell fet a mida seva
amb l'escorça d'un arbre «in modum cunae decortica-
tam ex arbore *ruscam*» i tapada a cada cap amb un
fonell de la mateixa pela «utriqui capiti ex eodem
cortice assuta clusoria» (Du Gange).

D'aquí rom *interruscus*, nom d'una part interna de
l'escorça, o capa d'escorça entre la pela i l'albeca, que es
troba en quatre glosses, dues d'elles en el ben conegut
glossari vaticà de la Reina Cristina (en un còdex del
S. x), i les altres en glossaris curts de la mateixa famí-
lia («Dositheana») potser extractats d'aquell i en lle-
tra poc tardana: «cortex mediana: *interruscus*» (*CGL*
III, 566 51, 612 66, 625.12) «*interruscus*: scorcia me-
diana» (*CGL III*, 591 41). O sigui que el mot ja degué
ser productiu cap a l'època merovíngia. Aquest ha don-
nat l'oc *ente(r)ruscle* m «liber, membrane qui sépare
l'écorce du bois» (*PDPF*), però no per això tenim dret a
postular-li una base ll. **INTERRUSCULUS* (*FEW IV*, 762;
x, 584a56), tan poc com podem suposar un diminutiu
**RUSCULA* (com diu també Wartburg, aquí vacilant),
car en una cosa i en l'altra es tracta del fenomen ben
conegut de la repercussió de líquida darrere oclusiva
(freqüent quan hi ha sc, st etc.): d'un radical que
el llatí degué trigar a assimilar-se, és inadmissible que
damunt el derivat més tardà encara *interruscus* es for-
més un diminutiu de tipus llatí arcaic, i per a una no-
ció no diminutiva²

Que el mot fos pròpiament cèltic o no, difícilment
es pot saber; sembla bastant clar que no pertanyia
a l'herència indoeuropea del cèltic: en això sembla ha-
ver-hi acord, i tàcticament s'hi adhereixen Walde i Po-
korny, pel fet de no dir-ne res en els respectius dicio-
naris indoeuropeus. Però consta que pertanyia als
dialectes gèllics i que havia tingut àmplia i permanent
acollida en les llengües cèltiques insulars. Les formes
fonètiques d'aquestes obliguen a admetre que hi va
haver manlleus. Però notem que els cèltòlegs s'expres-
sen amb reticències, i no semblen estar d'acord entre
si l'irlandès ho rebé del britònic i el corno-bretó ho
manllevà del gèllic més o menys romanitzat, o si hi
hagué una mica de tot: només el kimry *rhizg(l)* potser
es pot mirar com a forma impertorbada. En aquestes